

Piotr Lewandowski

Przekrój stanowiska Sądu Najwyższego Republiki Włoskiej w zakresie niezgodności orzeczenia nieważności małżeństwa z systemem prawa włoskiego

Overview of the position of the Supreme Court of the Republic of Italy concerning inconsistency of the decree of nullity of marriage with the Italian legal system

I. WSTĘP

Status prawny Kościoła Katolickiego w poszczególnych państwach regulowany jest na mocy Konkordatów bądź Porozumień zawartych pomiędzy Stolicą Apostolską a Rządem danego Państwa. Konkordaty normalizują zatem pozycję prawną Kościoła Katolickiego oraz szereg płaszczyzn regulujących określone zakresy spraw podejmowanych wzajemnie przez Państwo i Kościół. W tym sensie, Konkordat z 11 lutego 1929 r. i późniejsze Porozumienie z 18 lutego 1984 r. między Stolicą Apostolską a Włochami odnosi się do prawa małżeńskiego wiążącego Strony Porozumienia.

Na mocy art. 7 Konstytucji Republiki Włoskiej z 1947 r. podkreśla się rozdział Państwa i Kościoła¹, co oznacza, że są niezależne

i suwerenne w zakresie własnym, jednakże nie mają one charakteru bezwzględnego z tego względu, że współdziałają w nadaniu skutków cywilnoprawnych małżeństwom konkordatowym i orzeczeniom nieważności małżeństwa, co niejednokrotnie staje się podłożem rozbieżności wynikających z odmiennych systemów prawa.

Przedmiotem tego opracowania będzie analiza prawna w zakresie niezgodności orzeczenia nieważności małżeństwa z włoskim systemem prawa na podstawie orzecznictwa włoskiego Sądu Najwyższego. Problematyka artykułu sprowadza się do ukazania norm Porozumienia z 1984 roku pomiędzy Stolicą Apostolską a Republiką Włoską w zakresie nadania skutków cywilnoprawnych orzeczeniom nieważności

¹ Por. Zgromadzenie Konstytucyjne, *Konstytucja Republiki Włoskiej*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2004, s. 58. Zob. także, *Costituzione della Repubblica Italiana* del 27 dicembre 1947, [w:] *Gazzetta Ufficiale (ediz. straord.)* n. 298, del 27 dicembre 1947; *Gazzetta Ufficiale* n. 2 del 3 gennaio 1948.

małżeństwa ze wskazaniem na nieuniknione konflikty w ramach bilateralnego systemu prawa małżeńskiego.

II. ZAGADNIENIA PROCEDURALNE

Porozumienie pomiędzy Stolicą Apostolską a Republiką Włoską z dnia 18 lutego 1984 r.², przewiduje w art. 8 pkt. 2, że orzeczenia nieważności małżeństwa wydane na podstawie wyroków Sądów Kościelnych są potwierdzane dekretem wykonawczym nadrzędnego kościelnego organu kontroli, czyli Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej³, po czym na wniosek jednej lub obojga Stron są składane we włoskim kompetentnym Sądzie Apelacyjnym celem uzyskania skutków cywilnoprawnych obowiązujących w Republice Włoskiej⁴.

W ramach procedury nadania skutków cywilnoprawnych orzeczeniu nieważności małżeństwa Sąd Apelacyjny stwierdza własną kompetencję terytorialną, weryfikuje czy wniosek dotyczy małżeństwa konkor-

datowego oraz czy sędzia kościelny był właściwym do prowadzenia danej sprawy na podstawie norm prawa kanonicznego⁵. Sąd Apelacyjny weryfikując, czy w postępowaniu przed Sądem Kościelnym zostało zagwarantowane prawo do obrony i do występowania przed sądem w sposób nieodbiegający od systemu prawa włoskiego, odnosi się do zapisów art. 24 Konstytucji Republiki Włoskiej z 1947 r. zapewniającego prawo do obrony na każdym stadium i na każdym etapie postępowania sądowego⁶.

Wśród innych warunków wymaganych przez ustawodawstwo włoskie niezbędnych do zatwierdzenia i nadania skutków cywilnoprawnych wyrokom zagranicznym do których zalicza się wyroki Sądów Kościelnych orzekających nieważność małżeństwa, Sąd Apelacyjny powołując się na art. 8 pkt. 2., stosuje uchylone w 1995 r. art. 796 i 797 włoskiego kodeksu postępowania cywilnego⁷. Na mocy tych artykułów, wyroki Sądów Kościelnych mogą być uznane przez

² Por. Parlamento Della Repubblica Italiana, Legge n. 121 del 25 marzo 1985, *Ratifica ed esecuzione dell'Accordo, con protocollo addizionale, firmato a Roma il 18 febbraio 1984, che apporta modificazioni al Concordato lateranense dell'11 febbraio 1929, tra la Repubblica italiana e la Santa Sede*, [w:] *Gazzetta Ufficiale (Suppl. ord.)*, n. 85 del 10 aprile 1985.

³ Najwyższy Trybunał Sygnatury Apostolskiej bada prawidłowość przeprowadzonego procesu oraz potwierdza ostateczność wyroku. Por. F. Del Giudice, *Compendio di diritto ecclesiastico. Chiese, culti e religioni nell'ordinamento italiano*, Edizioni Giuridiche Simone, Napoli 2014, s. 163.

⁴ Por. Parlamento Della Repubblica Italiana, Legge n. 121 del 25 marzo 1985, art. 8, dz. cyt., s. 4.

⁵ W tym przypadku Sąd Apelacyjny ustala czy dane małżeństwo zostało zawarte według norm prawa kanonicznego i wpisane w aktach stanu cywilnego zgodnie z art. 8 n. 1 Porozumienia oraz czy nie zostało unieważnione na podstawie art. 16 włoskiej ustawy z dnia 27 maja 1929, n. 847 przewidującej wejście w życie Konkordatu pomiędzy Stolicą Apostolską i Włochami. Unieważnienie wpisu w aktach stanu cywilnego, określone w art. 16 Konkordatu posiada moc obowiązującą do chwili obecnej i dotyczy wieku, ubezwłasnowolnienia, pokrewieństwa, powinowactwa, adopcji, przysposobienia, pozbawienia życia współmałżonka oraz związania węzłem małżeńskim. Por. Parlamento Del Regno D'Italia., Regio Decreto n. 262 del 16 marzo 1942, *Codice civile*, [w:] *Gazzetta Ufficiale* del 4 aprile 1942, n. 79, z późn. zm., art. 117, 119, 124, 125, s. 56-58.

⁶ Por. Zgromadzenie Konstytucyjne, *Konstytucja Republiki Włoskiej*, dz. cyt., s. 63.

⁷ Art. 73 ustawy n. 218 z 1995 r. (Por. *Gazzetta Ufficiale*, n. 128 del 3 giugno 1995, *Suppl. Ordinario*, n. 68) uchylił art. 796 i 797 kodeksu postępowania cywilnego odnoszące się do uznania we Włoszech wyroków wydanych poza granicami. Jednakże orzecznictwo włoskiego Sądu Najwyższego (Por. Cass. Civ., sez. I, 20 novembre 2003, n. 17595; także Cass. Civ., sez. I, sent. N. 8764/2003 i Cass. Civ., sez. I, sent. N. 22514/04), powołując się na art. 2 powyższej ustawy wskazuje, że uchylenie nie ma zastosowania do obowiązujących Włochy Konwencji międzynarodowych do których zaliczamy Porozumienie z 18 lutego 1984 r., pomiędzy Włochami a Stolicą Apostolską. Tym samym, powyższe artykuły mają zastosowanie do wyroków Sądów Kościelnych orzekających nieważność małżeństwa. Por. G. Caprarola, *Schemi di diritto ecclesiastico*, Nel Diritto Editore, Roma 2014, s. 89.

Sąd Apelacyjny jeśli nie są sprzeczne z innymi orzeczeniami włoskich organów sądowych, które przeszły w stan rzeczy osądzonej oraz nie są przedmiotem postępowania przed sądem włoskim przed przejściem w stan rzeczy osądzonej wyroku kościelnego, a także nie są sprzeczne z systemem prawa włoskiego⁸.

Ponadto pkt. 4 Protokołu załączonego do Porozumienia z 1984 r. w nawiązaniu do zastosowania art. 796 i 797 włoskiego kodeksu postępowania cywilnego przy zatwierdzaniu kościelnych wyroków orzekających nieważność małżeństwa przewiduje, że Sąd Apelacyjny weźmie pod uwagę specyfikę prawa kanonicznego regulującego węzeł małżeński. W tym sensie podkreśla się, że wyrok, który przeszedł w stan rzeczy osądzonej podlega wykonaniu według norm prawa kanonicznego i w związku z tym nie będzie wszczynać ponownego postępowania analizy treści orzeczenia nieważności małżeństwa⁹.

Spełnienie powyższych wymogów proceduralnych sprawia, że kompetentny Sąd Apelacyjny nadaje orzeczeniom nieważności małżeństwa skutki cywilnoprawne obowiązujące w systemie prawa włoskiego. W związku z czym, tracą moc obowiązującą wszelkie następstwa osobiste i majątkowe małżeństwa ze skutkiem wstecznym od chwili zawarcia małżeństwa.

W relacji do powyższego stanu prawnego, art. 18 Konkordatu z 1929 r., powołując się na art. 128 włoskiego kodeksu cywilnego, nawiązuje do małżeństwa domniemanego, które w przypadku małżeństwa konkordatowego będzie wywoływać skutki cywilnoprawne w stosunku do obojga małżonków lub jednego z nich, jeśli zawierali małżeństwo w dobrej wierze, do czasu, gdy orzeczenie nieważności małżeństwa nie zostanie potwierdzone przez Najwyższy Trybunał Sygnatury Apostolskiej¹⁰. Jednakże, skutki cywilnoprawne, decyzją właściwego sędziego, mogą obowiązywać przez okres kolejnych trzech lat po ustaniu wspólnoty życia małżeńskiego. W tym sensie dotyczą one regulacji wymiaru majątkowo-finansowego, co może skutkować nałożeniem na jednego z małżonków obowiązku alimentacyjnego względem drugiej Strony¹¹.

Nie wszystkie jednak sprawy rozpatrywane przed właściwym Sądem Apelacyjnym w zakresie uznania orzeczenia nieważności małżeństwa konkordatowego kończą się na tym etapie. Niektóre z nich nie spełniają, zdaniem jednej ze Stron, wymagań natury postępowania procesowego obowiązującego we Włoszech, inne natomiast nie są zgodne z systemem prawa włoskiego, co skutkuje odwołaniem się do Sądu Najwyższego Republiki Włoskiej.

⁸ Por. Parlamento Del Regno D'Italia, Regio Decreto n. 1443 del 28 ottobre 1940, *Codice di procedura civile*, [w:] *Gazzetta Ufficiale* del 28 ottobre 1940, z późn. zm.

⁹ Por. Parlamento Della Repubblica Italiana, Legge n. 121 del 25 marzo 1985, Protocollo addizionale, dz. cyt., s. 6-7.

¹⁰ Por. Parlamento Del Regno D'Italia, Legge n. 847 del 27 maggio 1929, *Disposizioni per l'applicazione del Concordato dell'11 febbraio 1929 fra la Santa Sede e l'Italia, nella parte relativa al matrimonio*, [w:] *Gazzetta Ufficiale*, n. 133 del 8 giugno 1929. Zob. także, S. Berlingo, G. Casuscelli, *Codice del diritto ecclesiastico*, Giuffrè Editore, V edizione aggiornata al 1 dicembre 2009, Milano 2009, s. 541-542.

¹¹ Por. F. Velardi, S. Petralia, *Compendio di diritto ecclesiastico*, Nel Diritto Editore, Roma 2013, s. 143.

¹² Por. G. Caprarola, dz. cyt., s. 90.

III. ZARYS ORZECZNICTWA WŁOSKIEGO SĄDU NAJWYŻSZEGO W ZAKRESIE NIEWAŻNOŚCI MAŁŻEŃSTWA

Na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci orzecznictwo włoskiego Sądu Najwyższego wypracowało stanowisko i wyróżniło niezgodność bezwzględną i względną orzeczeń nieważności małżeństwa z systemem prawa włoskiego. W tym sensie, niezgodność bezwzględna dotyczy przypadków z powodu których dochodzi do całkowitej niezgodności z systemem prawa włoskiego, w związku z czym nie ma możliwości zatwierdzenia orzeczenia nieważności małżeństwa i nadania mu skutków cywilnoprawnych zgodnie z Protokołem załączonym do Porozumienia z 1984 r., podczas gdy, niezgodność względna zachodzi w przypadku pewnych rozbieżności z systemem prawa włoskiego, niemożliwych do zweryfikowania bez wchodzenia w przedmiot postępowania kanonicznego, pozwalających jednak na zatwierdzenie tych orzeczeń i nadanie im skutków cywilnoprawnych obowiązujących w systemie prawa włoskiego¹².

Zważywszy, że orzecznictwo Sądu Najwyższego rozpatruje odwołania od wyroków Sądów Kościelnych nie zatwierdzonych przez Sąd Apelacyjny lub zaskarżonych przez jedną ze Stron w świetle zgodności z systemem prawa włoskiego przez który rozumie się „zespół norm zawartych w Konstytucji i ustawach na gruncie instytucji prawnych wywodzących się z prawa pozytywnego zmieniającego się wraz z rozwojem społeczeństwa”¹³, należy zauważyć, że wykładnia

Sądu Najwyższego w tym zakresie znalazła odzwierciedlenie w uzasadnieniach zaskarżanych wyroków, co niewątpliwie przyczynia się do przyspieszenia postępowania kasacyjnego.

Z orzecznictwa włoskiego Sądu Najwyższego wynika, że rozpatrywane tytuły nieważności małżeństwa lub inne okoliczności wynikające z procesów kanonicznych nie zawsze są sprzeczne z włoskim systemem prawa. Należy podkreślić, że wśród najczęściej rozpatrywanych argumentów był wydłużony okres pożycia małżeńskiego; symulacja całkowita lub częściowa dotycząca wykluczenia jedności, nierozzerwalności lub potomstwa; podstęp; proces karny o zniesławienie oraz naruszenie norm prawa procesowego.

a) podstęp

Wyrok włoskiego Sądu Najwyższego n. 17767 z 21 sierpnia 2007 r., stwierdził, że nadanie skutków cywilnoprawnych wyrokowi kościelnemu orzekającemu nieważność małżeństwa nie zakłada jednakowych regulacji prawa kanonicznego z prawem włoskim, a zatem nie każdy błąd wynikający z podstępu jednej ze Stron skutkuje nieważnością małżeństwa we Włoszech dlatego, że okoliczności podstępu musiałyby w poważnym stopniu wpływać na pożycie małżeńskie zgodnie z art. 122 włoskiego kodeksu cywilnego przewidującego istotny błąd, co do przymiotów jednego ze współmałżonków. W rozpatrywanej sprawie nieważność małżeństwa została orzeczoną z tytułu podstępu w związku z niewiernością przedmałżeńską, co zdaniem Sądu Najwyższego nie ma związku z trwałym przymiotem osoby wpływają-

¹³ Corte Costituzionale, Sentenza n. 18 del 22 gennaio 1982, <http://www.cortecostituzionale.it> (stan na 30 września 2014).

cym na stabilność małżeństwa, a więc jest sprzeczna z systemem prawa włoskiego¹⁴.

b) symulacja częściowa dotycząca wykluczenia potomstwa

Sąd Najwyższy wyrokiem n. 1343 z 20 stycznia 2011 r., zakwestionował nadanie skutków cywilnoprawnych orzeczeniu nieważności małżeństwa z tytułu wykluczenia potomstwa, argumentując to około dwudziestoletnim okresem pożycia małżeńskiego, co zdaniem Sądu jest sprzeczne z włoskim systemem prawa, a zwłaszcza z art. 119, 120, 122 i 123 kodeksu cywilnego uniemożliwiającego unieważnienie małżeństwa w związku z ponad rocznym pożyciem małżeńskim¹⁵.

c) wydłużony okres pożycia małżeńskiego

Natomiast wyrok Sądu Najwyższego n. 16379 z 17 lipca 2014 r., w nawiązaniu do orzeczenia nieważności małżeństwa z tytułu wykluczenia nierozzerwalności małżeństwa przez Powódkę i nadania skutków cywilnoprawnych przez Sąd Apelacyjny, Pozwany wniósł odwołanie do Sądu Najwyższego na podstawie dziesięcioletniego pożycia małżeńskiego sprzecznego z systemem prawa włoskiego przeciwnego zatwierdzeniu nieważności małżeństwa w oparciu o wyrok Sądu Najwyższego n. 1343 z 2011 r. W tej sprawie Sąd Najwyższy nie odniósł się tylko do aktu zawarcia małżeństwa, czyli zawiązania węzła małżeńskiego, lecz nawiązał do małżeństwa jako „stosunku prawnego” wzmocnionego okresem pożycia małżeń-

skiego, określając przy tym kryterium trzech lat następujących po zawarciu małżeństwa, jako minimalny wymóg do domniemania stabilności małżeństwa. Przekroczenie tego okresu skutkuje zdaniem Sądu Najwyższego ustabilizowaniem się pożycia małżeńskiego, a zarazem jego akceptacją, co umniejsza znaczenie wad zgody małżeńskiej jako przyczyny nieważności małżeństwa konkordatowego. W niniejszej sprawie Sąd Najwyższy nie uznał orzeczenia nieważności małżeństwa z powodu wydłużonego okresu pożycia małżeńskiego sprzecznego z systemem prawa włoskiego opartego na wzajemnych prawach i obowiązkach oraz odpowiedzialności, także rodzicielskiej¹⁶.

d) przesłuchanie sędziego kościelnego w procesie o zniesławienie

W sprawie zapoczątkowanej w procesie kanonicznym, przedmiot sporu nie dotyczy bezpośrednio orzeczenia nieważności małżeństwa, strona poszkodowana wniosła odwołanie przeciw ułaskawieniu świadków oskarżonych o zniesławienie. Wyrokiem n. 22827 z 12 marca 2004 r., Sąd Najwyższy orzekł w sprawie wyżej wymienionych świadków wezwanych w trakcie instrukcji sprawy procesu kanonicznego¹⁷. W przedmiocie sprawy świadkowie fałszywie zeznali, że kobieta była dotknięta zaburzeniami umysłowymi i psychicznymi, co przyczyniło się do wezwania delegowanego sędziego kościelnego na świadka w procesie karnym przed Sądem

¹⁴ Por. Corte Di Cassazione, Sentenza n. 17767 del 21 agosto 2007, <http://www.mappagoweb.com> (stan na 30 września 2014).

¹⁵ Por. CORTE DI CASSAZIONE, Sentenza n. 1343 del 20 gennaio 2011, <http://www.altalex.com> (stan na 1 października 2014).

¹⁶ Por. CORTE DI CASSAZIONE, Sentenza n. 16379 del 17 luglio 2014, <http://www.altalex.com> (stan na 1 października 2014).

¹⁷ Por. CORTE DI CASSAZIONE, Sentenza n. 22827 del 12 marzo 2004, <http://www.pensionilex.kataweb.it> (stan na 2 października 2014).

Najwyższym, który uznał w tym przypadku, że obowiązek tajemnicy dotyczy tylko działalności kultowej i nie rozszerza się na inne wymiary działalności kościelnej na podstawie art. 200 włoskiego kodeksu postępowania karnego, zezwalającego również na przekazanie dokumentów na żądanie Sądu¹⁸. Na podstawie tego samego artykułu duchowny wezwany na świadka w procesie karnym miał prawo powstrzymać się od zeznań, jak również złożyć zeznania niepełne w związku z informacjami o których dowiedział się w czasie pełnienia posługi kapłańskiej. Zwłaszcza, że art. 622 włoskiego kodeksu karnego przewiduje w takim przypadku pociągnięcie do odpowiedzialności karnej¹⁹. W powyższym świetle trudno zgodzić się z argumentacją Sądu Najwyższego, który wnioskuje, że obowiązek tajemnicy nie dotyczy postępowania o orzeczenie nieważności małżeństwa, co stanowi naruszenie kan. 1455 kodeksu prawa kanonicznego zobowiązującego sędziego do zachowania tajemnicy urzędowej²⁰. Uczestnictwo sędziego kościelnego w procesie karnym i zagadnienie tajemnicy w związku ze sprawą miało charakter drugorzędny, jakkolwiek istotny z perspektywy wykładni Sądu Najwyższego. Rozpatrywana sprawa o zniesławienie została oddalona do ponownego rozpatrzenia przed Sądem Apelacyjnym.

e) naruszenie norm prawa procesowego

Włoski Sąd Najwyższy zajmował się także orzeczeniami nieważności małżeństwa konkordatowego w perspektywie postępowania procesowego. W jednej ze spraw Pozwana odwołała się od wyroku Sądu Apelacyjnego nadającego skutki cywilnoprawne orzeczeniu nieważności małżeństwa konkordatowego w Republice Włoskiej, argumentując na podstawie art. 8 Porozumienia z 18 lutego 1984 r., że podczas procesu kanonicznego w I Instancji doszło do naruszenia jej prawa do obrony w związku z powtórным przesłuchaniem Powoda bez jej stosownego poinformowania. Zdaniem Sądu Najwyższego, nie doszło do bezwzględnego naruszenia zasadniczych aspektów prawa do obrony obowiązującego w systemie prawa włoskiego. Odmienne regulacje procesowe w zakresie obecności Stron i adwokatów w procesie nie są istotne w świetle za twierdzenia orzeczenia nieważności małżeństwa. Wyrokiem n. 22677 z 8 listopada 2010 r., tenże Sąd stwierdził niezgodność względną rozpatrywanego orzeczenia nieważności małżeństwa z systemem prawa włoskiego, co skutkuje jego zatwierdzeniem i nadaniem skutków cywilnoprawnych we Włoszech²¹.

¹⁸ Por. Presidente Della Repubblica Italiana, Decreto n. 447 del 22 settembre 1988, *Codice di procedura penale*, [w:] *Gazzetta Ufficiale*, n. 250 del 24 ottobre 1988, (*Suppl. Ordinario*) n. 92, z późn. zm., zob. również, <http://www.altalex.com> (stan na 1 października 2014).

¹⁹ Por. Parlamento Del Regno D'Italia, Regio Decreto n. 1398 del 19 ottobre 1930, *Codice penale*, [w:] *Gazzetta Ufficiale*, n. 251 del 26 ottobre 1930, z późn. zm., zob. także, <http://www.altalex.com> (stan na 1 października 2014).

²⁰ Por. Jan Paweł II, *Codex Iuris Canonici*, [w:] AAS, 75 (1983), s. 283. Zob. także, <http://www.vatican.va> (stan na 1 października 2014).

²¹ Por. Corte Di Cassazione, Sentenza n. 22677 del 8 novembre 2010, <http://www.altalex.com> (stan na 3 października 2014).

IV. ZAKOŃCZENIE

Ograniczenia w zakresie zatwierdzenia orzeczeń nieważności małżeństwa konkordatowego we Włoszech wynikały z odmiennych systemów prawa, co skutkowało nieuniknionymi konfliktami instytucjonalnymi wymiaru sprawiedliwości. Trudno jednoznacznie rozstrzygać w jakim stopniu Sąd Najwyższy brał pod uwagę specyfikę prawa kanonicznego. Z przekroju orzecznictwa można stwierdzić, że zwracano uwagę, nie tyle na unormowania prawa małżeńskiego kanonicznego, co badano nieważność małżeństw konkordatowych z perspektywy trwałości pożycia małżeńskiego.

Istotnym defektem wynikającym z orzecznictwa włoskiego Sądu Najwyższego jest niewątpliwie zakwestionowanie wydłużonego okresu pożycia małżeńskiego w przypadku orzeczeń nieważności małżeństwa konkordatowego. Okres pożycia małżeńskiego w prawie kanonicznym nie jest zasadniczym czynnikiem determinującym orzeczenie nieważności małżeństwa, jakkolwiek jest brany pod uwagę w dyskusji sprawy. W badaniu ważności zawartego małżeństwa sakramentalnego zwraca się uwagę na przeszkody „w powstaniu ważnego węzła małżeńskiego”²², podczas gdy w systemie prawa włoskiego, zwłaszcza na podstawie orzecznictwa Sądu Najwyższego i norm kodeksu cywilnego, bierze się pod uwagę małżeństwo w aspekcie jego trwałości i stabilności, mając na względzie odmienne koncepcje instytucji małżeństwa, jak również poszczególnych norm prawnych. Taki stan prawny nie rokuje

w dalszej perspektywie ułatwienia uznania orzeczeń nieważności małżeństwa w Republice Włoskiej.

Przedstawiona analiza pozwala stwierdzić, że orzecznictwo Sądu Najwyższego Republiki Włoskiej w zakresie zatwierdzenia orzeczeń nieważności małżeństwa konkordatowego w systemie prawa włoskiego zawiera znaczną ilość spraw w których stwierdzono niezgodność bezwzględną lub względną, pozwalającą na nadanie skutków cywilnoprawnych, pomimo istniejących rozbieżności i uwarunkowań natury systemowej. Regulacje Porozumienia z 1984 r., między Stolicą Apostolską a Republiką Włoską, normujące kompleksowo małżeńskie prawo konkordatowe nie do końca przewidywały określone sytuacje patowe i właściwe sposoby ich rozwiązania, które pojawiły się w ciągu ostatnich trzydziestu lat. Tym bardziej, że w związku z orzecznictwem włoskiego Sądu Najwyższego pozostaje nie rozwiązany problem nadania skutków cywilnoprawnych orzeczeniom nieważności małżeństwa, które uznano za niezgodne z systemem prawa włoskiego.

SŁOWA KLUCZOWE

nieważność małżeństwa, Sąd Najwyższy Republiki Włoskiej, konkordat, skutki cywilnoprawne, prawo małżeńskie

STRESZCZENIE

Orzeczenie nieważności małżeństwa konkordatowego wydane na podstawie prawomocnego wyroku Sądu Kościelnego i zatwierdzone dekretem Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej, na wniosek jednej lub obojga

²² W. Góralski, G. Dzierżon, *Niezdolność konsensualna do zawarcia małżeństwa kanonicznego*. Kan. 1095, nn. 1-3 KPK, Wydawnictwo UKSW, Warszawa 2001, s. 33.

Stron stanowi podstawę do dalszego postępowania przed włoskim Sądem Apelacyjnym wydającym postanowienie o uznaniu wyroku zagranicznego. W tym sensie, nie wszystkie orzeczenia nieważności małżeństwa zostają automatycznie uznane w Republice Włoskiej przez Sąd Apelacyjny. Powodem takiego stanu rzeczy jest zakwestionowanie niektórych orzeczeń nieważności małżeństwa jako niezgodnych z włoskim systemem prawa. Bez wchodzenia w przedmiot postępowania kanonicznego, niektórym orzeczeniom nieważności małżeństwa zarzuca się m.in. naruszenie norm włoskiego prawa procesowego, kwestionuje się wykluczenie istotnego elementu małżeństwa przez jedną ze Stron czy też podważa się wydłużony okres pożycia małżeńskiego, co sprawia, że orzecznictwo Sądu Najwyższego Republiki Włoskiej stoi na stanowisku nie zatwierdzenia niektórych orzeczeń nieważności małżeństwa w systemie prawa włoskiego. Tym samym, pomimo wspólnej regulacji zawartej w Porozumieniu z 1984 r., zauważa się kolizję systemów prawnych w rozpatrywanym kontekście prawa małżeńskiego, co świadczy o pewnej niekompatybilności i brakach tego Porozumienia.

KEYWORDS

nullity of marriage, the Supreme Court of the Republic of Italy, concordat, civil law consequences, matrimonial law

SUMMARY

The decree of nullity of concordat marriage issued on the basis of a legally binding judgement of the Ecclesiastical Court and approved by the decision of the Supreme Tribunal of the Apostolic Signatura, on application of one or both parties constitutes the grounds for further proceedings before Italy's Appellate Tribunal issuing a ruling to recognize a foreign verdict. In this sense, not all decrees of nullity of marriage become automatically acknowledged in the Republic of Italy by the Appellate Tribunal. Some decrees of nullity of marriage are questioned as being inconsistent with the Italian legal system. Without considering the subject of canonical proceedings, some decrees of nullity of marriage are alleged to encroach the norms of Italy's legal procedure. What is questioned here is the exclusion of an essential element of matrimony by one of the parties or the prolonged period of marital life. As a result, the Supreme Court of the Republic of Italy takes a position of not accepting some decrees of nullity of marriage in the Italian legal system. So, despite a common regulation contained in the Agreement of 1984, one can observe a conflict of legal systems in the context of matrimonial law. This is evidence that the Agreement is incompatible and faulty.

BIBLIOGRAFIA

- Berlingo S., Casuscelli G., *Codice del diritto ecclesiastico*, Giuffrè Editore, V edizione aggiornata al 1 dicembre 2009, Milano 2009.
- Caprarola G., *Schemi di diritto ecclesiastico*, Nel Diritto Editore, Roma 2014.
- Corte Di Cassazione, Sentenza n. 22827 del 12 marzo 2004, <http://www.pensionilex.kataweb.it> (stan na 2 października 2014).

- Corte Di Cassazione, Sentenza n. 17767 del 21 agosto 2007, <http://www.mappagoweb.com> (stan na 30 września 2014).
- Corte Di Cassazione, Sentenza n. 22677 del 8 novembre 2010, <http://www.altalex.com> (stan na 3 października 2014).
- Corte Di Cassazione, Sentenza n. 1343 del 20 gennaio 2011, <http://www.altalex.com> (stan na 1 października 2014).
- Corte Di Cassazione, Sentenza n. 16379 del 17 luglio 2014, <http://www.altalex.com> (stan na 1 października 2014).
- Corte Costituzionale, Sentenza n. 18 del 22 gennaio 1982, <http://www.cortecostituzionale.it> (stan na 30 września 2014).
- Del Giudice F., *Compendio di diritto ecclesiastico. Chiese, culti e religioni nell'ordinamento italiano*, Edizioni Giuridiche Simone, Napoli 2014.
- Góralski W., Dzierżon G., *Niezdolność konsensualna do zawarcia małżeństwa, Kan. 1095, nn. 1-3 KPK*, Wydawnictwo UKSW, Warszawa 2001.
- Jan Paweł II, CODEX IURIS CANONICI, [w:] AAS, 75 (1983).
- Parlamento Del Regno D'italia, Legge n. 847 del 27 maggio 1929, *Disposizioni per l'applicazione del Concordato dell'11 febbraio 1929 fra la Santa Sede e l'Italia, nella parte relativa al matrimonio*, [w:] *Gazzetta Ufficiale*, n. 133 del 8 giugno 1929.
- Parlamento Del Regno D'italia, Regio Decreto n. 1398 del 19 ottobre 1930, *Codice penale*, [w:] *Gazzetta Ufficiale*, n. 251 del 26 ottobre 1930, z późn. zm.
- Parlamento Del Regno D'italia, Regio Decreto n. 1443 del 28 ottobre 1940, *Codice di procedura civile*, [w:] *Gazzetta Ufficiale* del 28 ottobre 1940, z późn. zm.
- Parlamento Del Regno D'italia., Regio Decreto n. 262 del 16 marzo 1942, *Codice civile*, [w:] *Gazzetta Ufficiale* del 4 aprile 1942, n. 79, z późn. zm.
- Parlamento Della Repubblica Italiana, Legge n. 121 del 25 marzo 1985, *Ratifica ed esecuzione dell'Accordo, con protocollo addizionale, firmato a Roma il 18 febbraio 1984, che apporta modificazioni al Concordato lateranense dell'11 febbraio 1929, tra la Repubblica italiana e la Santa Sede*, [w:] *Gazzetta Ufficiale (Suppl. ord.)*, n. 85 del 10 aprile 1985.
- Presidente Della Repubblica Italiana, Decreto n. 447 del 22 settembre 1988, *Codice di procedura penale*, [w:] *Gazzetta Ufficiale*, n. 250 del 24 ottobre 1988, *Suppl. Ordinario* n. 92, z późn. zm.
- Velardi F., Petralia S., *Compendio di diritto ecclesiastico*, Nel Diritto Editore, Roma 2013.
- Zgromadzenie Konstytucyjne, *Konstytucja Republiki Włoskiej*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2004.

NOTA O AUTORZE

ks. Piotr Lewandowski, dr, adiunkt w Zakładzie Prawa Kanonicznego na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, sędzia w Trybunale Metropolitarnym w Gnieźnie. Kontakt: lpietro@wp.pl, główne kierunki zainteresowań: prawo wyznaniowe.